

Кўза кунда эмас, кунда синади деган экан донишмандлардан бири. Бу йил қиш қишилигини қилиб, қутилмаган совуқ бўлди, қалингина қор ёғди. Газ кескин пасайиб, иссиқлик етказиб берувчи қозонлар остидаги олов липиллаб қолди.

Хонадонлардаги иситиш тизимларининг ўзи исинишга зор бўлди. Одамлар жон сақлаш учун электр иситгичларни ишга солдилар. Бунга кутмаган электр қувватини тақсимлаб берувчи трансформаторлар зўриққандан зўриқди. Ҳарчанд уринмасин, талаб қилинган электр қувватини етказиб беролмади. Шўрига шўрва тўкилиб, "чарс-чурс"лаганча бирин-кетин тутатди, куйди, ёнди... Хонадонлар эса электр қувватидан ҳам бенасиб қолди. Ана шунда ҳақиқий танглик бошланди. Ичидаги суви музлаб қолган кўза ҳам совуққа дош беролмай синди. Уйларни зах босиб, болалар тугул катталар ҳам типирчилаб қолишди. Ҳамма телефонга ёпишди. Электр тармоқлари идораси у ёқда турсин, ҳатто ҳокимиятларда ҳам бирон бир зот кўнғирокқа жавоб бермади. Кўп қаватли уйларнинг совутгичдан фарқи қолмади. Жойларда ичимлик суви ҳам тортилди. Одамлар иссиқлик ва электр қуввати тизимларидан норози бўлиб, интернет тармоқларида аччиқ-аччиқ гапира бошладилар.

Бу бежиз эмас. Чунки оғир аҳволга тушиб қолган пойтахт аҳолисига вазиятни ўнглаш учун қандай чоралар кўрилатганини тушунтирадиган одам топилмади. Соҳа раҳбарлари одамлар билан юзма-юз гаплашишдан ва кўнғирокларга жавоб беришдан ўзларини олиб қочдилар. Яхшиямки, буларнинг баридан хабар топган давлатимиз раҳбари дарҳол мазкур масала бўйича шошилиш йиғилиш ўтказиб, оёғи ердан узилган айрим раҳбарларни лавозимидан озод қилди, айримларини жазолади ва яна бир қанчасининг танобини тортиб, қаттиқ огоҳлантирди. Юзага келган жиддий муаммоларни тезлик билан бартараф этиш бўйича вазирлар, ҳокимлар ва ташкилотлар раҳбарларига аниқ топшириқлар берди. Ана шундан кейингина мутасадди раҳбарлар ғимирлаб қолдилар.

Мана, бир неча кундирики, пойтахт туманларидаги ярқисиз ҳолга келган трансформаторларни янгилаш, таъмирлаш, кабель алмаштириш, газ таъминотини яхшилаш, аҳолига иссиқлик ва ичимлик суви етказиб бериш ишлари жадал олиб борилмоқда.

(Давоми 4-саҳифада)

Ўтган асрнинг 80-йилларида Мисрга бориш учун ёрдам беришни сўраб Ёзувчилар уюшмасига ариза ёзган эдим. Нима учун Мисрга? Нимагадир шу юртга қизиқар эдим. Бунинг устига 70-йилларда Миср ёзувчиси Юсуф ас-Сибойнинг «Иккиюзламачилар юрти» деган романи кўлимга тушди. Уни қизиқиш билан бир зарбда ўқидим, кейин яна ўқидим.

Жуда бой тарихга эга Миср ҳақида нимагаки кўзим тушса, қолдирмай ўқиб бордим. Дунёнинг етти мўъжизасидан бири бўлган Миср эҳромларини кўриш иштиёқи тобора кучайиб бораверди.

Ана шу иштиёқ ва қизиқиш туфайли ёзган бўлсам керак аризани. Аммо у пайтларда менга ўхшаган пиёда кавушларга хорижга, хусусан, Мисрга боришга йўл бўлсин эди. Боролмаслигимни билардим, билсам-да, ариза ёзган эдим. Майли-да, орзуга айб йўқ. Лекин астойдил ният қилинса, бир кун албатта амалга ошар экан. Менинг ҳам Мисрга бориш ҳақидаги ниятим ариза ёзганимдан кейин орадан ўн йиллар ўтиб амалга ошди. 1997 йилда Миср Республикасига бориш насиб этди. Албатта, Ёзувчилар уюшмасининг йўлланмаси билан эмас, хизмат сафари билан бордим ва Қоҳирада ўтган «Миср ва МДХ мамлакатлари ҳамкорлиги» мавзуидаги халқаро конференцияда иштирок этдим. Дарвоқе, Мисрга ўша пайтда «Тошкент окшоми» – «Вечерний Ташкент» газеталарининг бош муҳаррири бўлиб ишлаган Эркин Эрназаров билан бордик.

Авалло, ушбу конференция ҳақида қисқача тўхталсам. Анжуманнинг ялпи мажлисида

мисрлик доктор (афсуски, исм-фамилияси ёдимда қолмаган, ён дафтаримга ҳам ёзиб қўймаган эканман) маъруза қилди. У ўз маърузасида Миср билан МДХ мамлакатларининг ҳамкорлиги, хусусан, ахборот соҳасидаги ҳамкорлик ва унинг истиқболлари ҳақида батафсил гапирди. Маърузачи бир фикрни таъкидлади, яъни, МДХнинг кўпгина давлатлари, жумладан, Марказий Осиё давлатлари ўзининг ташқи сиёсатини ҳамон аниқ белгилаб олмаган, деди. Бу гап менга қаттиқ таъсир қилди. Маъруза тугаши билан модератордан икки оғиз фикр айтишга изн сўрадим. Бундай конференцияларда одатда музокара маърузалар тугагандан кейин бошланади. Ана шу тартиб бузилишини билсам-да, микрофонни олиб сўз айтишга журъат этдим.

– Аввало, ушбу конференцияга таклиф қилгани учун унинг ташкилотчиларига миннатдорлик билдираман. Ўйлайманки, анжуман ҳаммамиз учун фойдали ва самарали бўлади, – дедим. – Ҳозирги маърузачи кўп яхши фикр ва таклифларни айтди. Бундан хурсандимиз. Аммо хурматли маърузачининг Марказий Осиё давлатлари ҳамон ўзининг ташқи сиёсатини аниқ белгилаб олмаган, деган фикрларига қўшилмайман.

(Давоми 5-саҳифада)

Фуқаро эмас, ҳужжатлар ҳаракатланади, деган тамойил бугунги кунда ўзининг амалий ифодасини топмоқда. Айниқса, бу нарса пенсия тайинлаш жараёнларида ҳам фуқароларга янада энгиллик тугдираяпти. Биргина 2005 йилдан кейинги йилларга меҳнат стажини тасдиқлаш ва иш ҳақи миқдорини белгилашда архив маълумотларини тақдим этмасдан туриб ҳам пенсия тайинланадиган бўлди.

Президентнинг “Ўзбекистон Республикаси “Ўзархив” агентлиги фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги қарорига мувофиқ ҳамда архив иши ва иш юритиш соҳасида давлат хизматларини кўрсатиш тизимини янада такомиллаштириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарори тасдиқланган. Ушбу қарорга асосан, иш ҳақи ва иш стажини тасдиқлаш ҳақида архив маълумотномасини бериш бўйича давлат хизмати кўрсатишнинг маъмурий регламенти; Олий ва ўрта махсус таълим муассасасида ўқи-ганликни тасдиқлаш ҳақидаги архив маълумотномасини бериш бўйича давлат хизмат кўрсатишнинг маъмурий регламенти; Араб алифбосида яратилган турк, форс ва араб тилидаги ҳужжатлардаги ахборотлар тўғрисида аннотация маълумотларини тайёрлаб бериш бўйича давлат хизмати кўрсатишнинг маъмурий регламенти; Архив ҳужжатлари, китоблар ва қўлёзмаларни рақам-

лаштириш (электрон нусха олиш) бўйича давлат хизмати кўрсатишнинг маъмурий регламенти тасдиқланди.

Ушбу қарорга мувофиқ, пенсия

ЭЛЕКТРОН МАЪЛУМОТЛАР ТАКОМИЛЛАШМОҚДА

ҳисоблаш учун меҳнат стажини тасдиқлаш ва иш ҳақи миқдорини белгилашда архив маълумотларини тақдим этмасдан: 2005-2016 йиллар даври учун жамғариб бориладиган пенсия тизимига мажбурий бадаллар тўғрисидаги маълумотлардан: 2016-2018 йиллар даври учун Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Бюджетдан ташқари пенсия жамғармасига ўтказилган суғурта бадалларини яқка тартибда ҳисобга олишнинг марказлаштирил-

ган электрон реестри маълумотларидан; 2019 йил учун фуқаролар иш ҳақининг яқка тартибдаги ҳисобини юритишнинг марказлаштирилган электрон реестри маълумотларидан фойдаланилади. Ушбу бандда кўрсатилган даврлар учун архив маълумотларидан фақат тизимларда зарур маълумотлар мавжуд бўлмаганда ёки фуқаронинг мурожаати асосида фойдаланилади.

Туманимизда ўтган йилнинг 1 ян-

варидан 31 декабргача янгидан ташкил қилинган 303 та юридик ва 1300 та жисмоний шахслар давлат рўйхатидан ўтказилди. 158 та юридик, 36 та жисмоний шахслар қайта давлат рўйхатидан ўтказилиб, 19 та ҳолатда юридик ва 27 та ҳолатда жисмоний шахсларнинг иш фаолияти тугатилганлиги қайд этилди.

2022 йил 31 декабр ҳолатига кўра

давлат хизматлари марказига жами 44784 та мурожаат келиб тушган. Шундан интернет орқали 9143 та ариза келиб тушганлиги аниқланди. Энг кўп фойдаланилган хизмат жисмоний ва юридик шахслардан электрон имзо олиш таъминланди. Яъники 13 663 та электрон имзо олишга эришилган бўлса, 11 538 нафар шахслар бевосита ўзлари марказга келиб, 2125 нафари эса онлайн тарзда мурожаат қилишган. Хуллас, фуқароларга янада афзалликни таъминлаш мақсадида айни дамда ҳам марказимиз ходимлари электрон ва онлайн тарзда иш олиб боришни йўлга қўйишган.

Убайдулла МИРЗАЕВ,
Бекобод тумани Адлия бўлими
давлат хизматлари маркази
директори

ГАЗЕТА ЎҚИМАГАН АВЛОД БЎЛИБ ҚОЛМАЙЛИК

Автобусда кетаётим, беихтиёр икки йўловчи қизнинг суҳбатини эшитиб қолдим. Улардан бири Самарқанд шаҳридаги Даҳбет кўчасида тушиб, матбуот дўконидан газета олиши кераклигини айтди. Ноширлик мутахассислиги бўйича таҳсил олаётганлигим боис тенгдошларим орасида газетхонларини учратиб қолсам, хурсанд бўламан. Лекин қизлар мавзуну шу жойида тугатгач, менда шубҳа пайдо бўлди. Газетани ўзингиз ўқийсизми, деган саволимга, “Йўқ, бобом учун оламан”, деган жавобни эшитдим.

Хўш, бугун ёшлар нега газета ўқимаяпти? Шунча вақтдан буён кузатиб, жамоат жойларида газета у ёқда турсин, китоб мутолаа қилиб турган ёшларни ҳам деярли учратмадим. Мулоқотимиз вақтида “Газетанинг даври ўтди, энди уни фақат кексалар ўқийди”, деганлари бўлди. Наҳотки жамиятимизнинг маърифат сандиғидан шунчалик осон воз кечсак? Бу масалада барча ёшлар бир хил фикрдами? Мени қийнаётган шу саволларга жавоб топиш мақсадида тенгдошларим орасида кичик сўровнома ўтказишга қарор қилдим.

Сўровимда 54 нафар талаби катнашди. Биринчи саволим: “Охирги маротаба қачон газета ўқидингиз?” бўлди. Иштирокчиларнинг 35 нафари умуман газета ўқимаганлигини билдирди. 5 нафари қачон ўқиганлиги эсида йўқлигини, 9 нафари 4-5 йил олдин ўқиганлигини ва фақат

5 нафари бир-икки ҳафтада газета ўқиб туришини айтди. Ачинарлиси, улардан ҳеч бири яқин ўртада ўзи учун газета сотиб олмаган экан. Бундан хулоса қилиш мумкинки, “Газетанинг даври ўтди”, деганлар ҳам қўлига газета олиб, мутолаа қилиб кўрмаган. Улар босма нашрларнинг мазмуни, мақсади ва вазифасидан беҳабар.

Газеталар билан оз-моз таниш иштирокчилар “Қайси газета сизга кўпроқ ёқади ва нима учун?”, деган саволимга йигитлар асосан кроссворд, бошқотирма, дунё хабарларига қизиқса, қизлар таомларнинг рецепти, мода янгиликлари ёқади, деб жавоб беришди. Танқидий-тахлилий, кишининг дунёқаришини кенгайтирадиган мақолаларни ҳеч бири ўқимапти. Тўғри, таълимга, тадбиркорлик ҳамда маркетингга оид фойдали мақолаларни ўқийдиган ёшлар ҳам бор экан, лекин улар жуда озчилик.

“Замонавий газета қандай бўлишини хоҳлар эдингиз?”, деган умумий саволимга кўпчилик жавоб бера олмади. Бу табиий ҳол. Боиси иштирокчиларнинг асосий қисми газета ўқимаган бўлса, нашрнинг қандай бўлишини билармиди? Бошқалар эса газеталарнинг лотин алифбосида, рангли саҳифалар билан, ҳажми кичикроқ (А2 бичимдаги нашрларни ўқиш ноқулай) бўлиши кераклигини айтишди.

Хулосам шундай бўлди – аксарият ёшлар газета-журналлар ҳақида тусунчага эга бўлмаган ҳолда уларни эскилик саркити деб ҳисобламоқда. Бу худдики, китоб ўқимайдиган инсоннинг китобларни кераксиз, деб даъво қилишига ўхшайди. Хўп, биз замондан одимлаб кетибмиз, барча маълумотларни интернетдан олганимиз учун даврий нашрларга эҳтиёж йўқ экан, унда Японияда нега газеталарга талаб юқори? Дунёнинг энг технологиялашган мамлакатига кунига 3-4 миллион нусхада газета-

лар нашрдан чиқишини биласизми?

Тўғри интернет тармоқларида ис-талган маълумотни тез топишингиз мумкин. Лекин бу уларнинг барчаси ишончли, дегани эмас. Айниқса, кейинги вақтда авж олган дезинформация шароитида у ёки бу ижтимоий тармоқ қайсидир кучларнинг ғояларига хизмат қилмаётганига ким кафолат беради? Бундай дамларда кўпроқ даврий нашрларга кулоқ тутиш керак. Нега деганда улар маълумотни таҳлилсиз, тахрирсиз чиқармайди.

Таклифим барча таълим муассасаларида, жамоат жойларида, йирик савдо ва кўнгилочар масканларда газетхонлик муҳити яратилса. Ёши улуғлар ёшларга ўрнак бўлса.

Бу кетишда газета ўқимаган авлод бўлиб қолишимиз ҳеч гап эмас. Маънавиятимиз, маърифатимизни интернетга ишониб қўймайлик.

Ҳилола ТОШПЎЛАНОВА,
Самарқанд давлат
университети талабаси

(Боши 1-саҳифада)

Яқинда синглимнинг соғлиги ёмонлашиб қолгани сабабли тез тиббий ёрдам машинасини чақирдик. Орадан 30 дақиқа вақт ўткан бўлса-да шифокорлар келавермади. Борган сари синглимнинг аҳволи ёмонлашаётганини кузатиб, кеч қолаётган шифокорлардан дарга-заб бўлардим. Онам эса, “ҳозир кунлар совигандан-совиди, касал бўлган одамлар кўпайган-да, шунинг учун улғуришмаётгандирда

Айтишларича яна қайсидир шифокорлар текшириб кўриши керак эмиш. Шундан сўнг онам билан синглим шифохонада қолишди. Эртасига шифохонага бориб синглимдан сўрасам, яна ўша-ўша шифокорлар текширув ўтказгани, яна худди ўша тарзда (тана ҳарорати-

ёзишга ошиқилиши кишида турли шубҳа-гумонларни уйғотиши табиий.

Бу каби ҳолатларга дуч келган юртдошларимиз айрим шифокорлар ўзига яқин дорихоналар билан

манд ака укасининг олдиға янги мижоз юбораётгандек гап-да.

Телевизордаги рекламаларидан кўриб олиб, ўзбошимчалик билан турли дориларни сотиб олиб шифокор рухсатисиз истеъмол қилиш ҳавфли, шифокорнинг ўзидан маслаҳат оламан десанг, бир сумка дори ёзиб берса, нима қилишга ҳам ҳайронсан, киши.

Балки бундай шифокорларни ортикча оворагарчиликдан озод қилиш учун шахсий дорихонасини очишига рухсат берилиши керакдир. Шунда беморнинг яқинларини ҳам у дорихона бориб, ундай дори олиб кел, бу дорихонага бориб бундай дори олиб кел деб югуртиравермасмиди.

А, лаббай, нима дедингиз? Кучли мутахассисларимиз пулга қизиқиб дорихона очиб, бизнесга ўтиб кетиб қолишса-чи дейсизми? Касалларнинг аҳволи нима бўлади? Уларнинг дардига ким дармон бўлади? Дорихона очган врач қайси ишини ўйлайди: касаллариними ёки шифохонадаги муаммолариними? Ўз устида ишлаб китоб ўқийдими ёки аптекасини ўйлайдими? Врач... бугун қанча савдо бўлди, қайси дорининг муддати ўтпти, ўшани сотиш керак, ишчилар кассадан пул олмаяптими, фирмадан қанча қарзим бор, қайси фирмада яхши товар чиқибди каби муаммоларни ўйлаб кунини ўтказса, унда касалларни ким даволайди демокчимисиз? Шундоқ ҳам мен айтаётган “мутахассис”ларни беморнинг аҳволидан кўра дорихоналардаги дориларни тезроқ сотилиши қизиқирса керак деб ўйлаб қолдим. Яна Худо биледи.

Бу сўзлар билан ёппасига ҳамма шифокорларимизни ёмон отлик қилмоқчи эмасман. Халқимизга сидкидилдан хизмат қилиб, қабулга келаётган ҳар бир беморнинг шароитини тўғри тушунадиган ва имкон даражасида кўлидан келганича ёрдам бериб, саломатлиги-

ШИФОКОР ВА ДОРИХОНАЧИЛАРНИНГ

ТИЛИ БИР...МИ?

ўғлим” деб мени тинчлантиришга уринарди.

Охири бўлмади. Уларни кутавериб паймонам тўлгач, синглимни шифохонага таксида олиб боришга чоғландим. Онам билан биргаликда синглимни олиб туман тиббиёт бирлашмасига етиб бордик. Ҳамширалар синглимни муолажа хонасига олиб кириб, қон босими ва тана ҳароратини ўлчаб, кетма-кет уч нафар шифокорни чақиришди. Ҳамширалар менга муолажа хонасидан чиқиб туришим кераклиги айтишди, бироқ врачлар эркак киши бўлганлиги сабабли мен ҳам синглимнинг ёнида бўлишим зарурлигини айтиб, хонада қолдим.

Зимдан шифокорларнинг ҳат-

ни ўлчаб) текшириганини айтди. Энг қизиғи, ҳар бир шифокор яна бошқатдан бир қанча дори ёзиб беришганмиш.

келишиб олиб, беморларга дори ёзади ва одамларни айнан ўша дорихоналарга йўналтиради, бунинг учун эса дорихоналардан қанақадир манфаат топади деган тушунча юзага келган. Мен буни бир неча одамлардан шахсан эшитганим учун ёзяман. Яқинда бир танишим ҳам бу ҳақда айтиб қолди. Унинг сўзларига кўра бир шифокор бир неча дори ёзиб бериб, қайси дорихонадан олиши кераклиги ҳам тайинлаганмиш. Бу ҳам етмаганидек, дориларни олиб келсангиз қандай қўллаш кераклигини ўргатаман деб айнан ўзи айтган дорихонадан олинганига ишонч

Албатта, бу каби гап-сўзларни эшитган

ҳар қандай одам турли шубҳа-гумонга бориши аниқ-да. Шифокор билан дорихоначи ака-уками деб ўйлайсиз. Худди ҳунарманд ака укасининг олдиға янги мижоз юбораётгандек гап-да.

ти-ҳаракатини кузата бошладим. Муолажа хонасига кирган ҳар уччала шифокор ҳам синглимни қон босими ва тана ҳароратини ўлчаб, ўзи билганича дори ёзиб берарди. Барча шифокорларнинг тешкирув ўтказиши бир хил, (ҳаммаси қон босими ва тана ҳароратини ўлчаб, ўз йўналиши бўйича тахмин қилади холос.) бемор ҳам битта, аммо негадир шифокорларнинг ёзган дорилари турлича. Ҳар бир шифокор камида 3 тадан 9 та дори ёзишди. Шифохона яқинидаги дорихонага қатнайвериб, дорихоначиларга ҳам анча таниш бўлиб қолдим.

Шифокорлар ўша куни синглимни шифохонада қолиши кераклигини айтишди. Уч нафар шифокор текширган бўлса ҳам ташхис аниқ бўлмади. Бир шифокор қон босими бироз кўтарилган деса, бошқаси озгина шамоллаши бор деб айтарди.

Шу билан синглим беш кун шифохонада ётиб даволанди. Шифохонадан уйга қайтаётганда ҳам яна бир неча таблеткалар ёзиб беришди. Бу ҳолатни кўриб шифокорлар дорихоналарнинг дориларини ўтказиб берадиган даллол каби бўлиб қолгандек туйилди менга. Негаки авваллари қандайдир касаллик билан шифокор кўригига борсак, таблеткалардан ташқари кўпроқ суюқлик ичинг, мана бунақа таомларни истеъмол қилинг деган тавсияларни ҳам беришарди. Ҳозир эса, ўша суюқликларнинг ўрнига ҳам қандайдир “сироплар”, “парашоклар”, витаминларни бир даста қилиб ёзиб беришмоқда.

Тўғри, одамлар ўз соғлиги учун дори-дармон сотиб олишдан қочмайди. Аммо шифокорлар томонидан беморнинг ҳолати тўла ўрганилмай туриб, дарров дори

ҳосил қилгандан кейин йўриқнома берибди. Дориларни бирма-бир қўлга олиб, кўздан кечириш чоғида уларнинг қадоғидан қандайдир жойларини ўзига йиртиб олиб қолибди ҳам.

Албатта, бу каби гап-сўзларни эшитган ҳар қандай одам турли шубҳа-гумонга бориши аниқ-да. Шифокор билан дорихоначи ака-уками деб ўйлайсиз. Худди ҳунар-

ни тиклаб, отдек қилиб қўяётган шифокорларимиз жуда кўп. Аммо юкоридагидек йўсинда ишлаб, бутун тиббиётга таъна тошлари отилишига, айрим вақтларда тиббиёт ходимларига нисбатан одамларнинг нафтари уйғонишига сабабчи бўлаётганлари ҳам афсуски йўқ эмас, деган фикрни айтмоқчиман, холос.

Камолиддин РЎЗИМАТОВ

(Боши 1-саҳифада)

Ушбу мақолани ёзишга ўтиришдан олдин Миробод туманида электр носозлиги бўйича тузилган штабга қўнғироқ қилиб, учта (13,15,19) қирк хонадонли кўп қаватли уй аҳолиси уларни беш кундан буён кутаётганлигини яна бир бор эслатиб, буюртма бердим. Ҳар кунгидек “Буюртмангиз компьютерга киритилди. Албатта, тузатишади”дан нарига ўтишмади. Беш кундан буён шу гап. Тушликнинг тугаганига ҳам анчагина бўлди. Соатга қарадим: 2023 йил, 18 январь,

лигим тутибми, ортга қайтмадим. Не бахтким, туман электр тармоқлари диспетчери (71.200-01-47) билан гаплашиб, илтимосу илтижо қилдим. Аёл киши бўлгани учунми, ёш болалар, кексалару беморлар роса қийналаётганликларини эшитиб, раҳми келдими, “Созловчилар ўша атрофда ишлашяпти, у ердан кейин сизларга ўтишади” деди. Кутишимизни айтиб, миннатдорчилик билдирдим. Барака топсин, диспетчер аёл бўлса ҳам сўзининг устидан чиқди. Тун ярмидан оққанда хонадонларимиздаги электр лампалари чараклаб ёнди. Жуда-жу-

роф Рашидов маҳалласига кўп йиллардан буён иссиқлик етиб келмайди. Одамлар бу йилгидек совук кунларни бир амаллаб ўтказашга мажбур. Бундай пайтда қорасини ҳам кўрсатмайдиган соҳа раҳбарлари ҳисоб-китобга келганда гапни “тўламасангиз судга берамиз”дан бошлайдилар. Минг афсуски, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиши керак бўлган идоралар ҳам фуқаро қолиб, иссиқлик қуввати ташкилотининг ёнини оладилар. Одамлар эса бор отанга, бор онанга бўлиб, емаган сомсага пул тўлайдилар. Аниқроғи мажбуран тўлаттиришади. Бу йил-чи? Бу йил ҳам олдинги йиллар тажрибасини қўллашармикан? Буниси ҳозирча қоронғу. Шундай бўлса-да, ҳақиқатни айтиб қўйишимиз керак. Декабрь ойида хонадонлари-

гичу совутгичлар ўрнатилган. Битта трансформаторнинг елкасига ортилган бундай дахшатли юк беш кишилик енгил мошинага ўн-ўн беш кишининг тикилгани билан баробар эмасми? Қишнинг совук кунларида газ пасайиб, иситиш тизими ўз вазифасини удалай олмаганлиги боис одамлар электр иситгич воситаларини ишга солдилар. Натижада трансформаторлар бундай талабни қондира олмай, носозликка юз тута бошлади. Соҳа муҳандислари-ю, созловчилари югур-югурга тушдилар. Бир трансформаторни сошлаб улгурмасларидан, иккинчиси, учинчиси ва ундан кейингиси чорлаб турибди. Айрим трансформаторларни қайта-қайта таъмирлашга, яроқсизини янгисига алмаштиришга тўғри келмоқди. Аҳоли уйларидан тўрт-беш кунлаб электр қуввати узилиб қолди. Болалар, кексалар ва беморлар совук захридан озор чека бошладилар. Шамоллаб қолиб, дори-дармонга ёпишганларнинг саноғи йўқ. Аччиқ бўлса-да, айтиш жо-

Лоқайдлик БАЛОСИ

16 дан 34 дақиқа ўтибди. Лекин, ҳали ҳеч кимдан дарак йўқ. Бўлмаса ҳам керак. Начора зоримиз бору зўримиз йўқ. Сабр қилсанг ғўрадан ҳалво пишур деган экан машойхлар. Майли, сабр бўлса, сабр-да! Қиркига чидаб, қирк бирига дод десак уят бўлар-ов... Ана шундай ўйлар билан интернет тармоқларига кўз югуртирдим. Мирободлик электр усталари Нукус кўчасида ишлаётган, пойтахтнинг бошқа туманларида ҳам шу каби муаммолар ечими устида бош қотириляётганлигидан бохабар бўлиб, шу совукда ишлаш уларга ҳам осон эмас, илоҳим, ишларининг баракасини берсин дея ёзишга ўтирдим.

Ҳаш-паш дегунча қоронғи тушди. Қоғоз-қаламни бир четга қўйиб, соатга қарадим: 18дан 20 дақиқа ўтибди. Чикмаган жондан умид деганларидек, навбати билан яна туман электр тармоқлари штабига (71. 230-14-53, 71. 230-07-27, 71, 291-15-08, 71.230-04-25) қўнғироқ қилдим. Афсуски, боғлана олмадим. Рақамлар терилиши билан алоқа узилади. Сабабини билолмадим. Балки, менга ўхшаган аламзадаларнинг тинимсиз қўнғироқларидан безган бўлсалар керакки, узиб қўяётгандирлар. Шундай бўлса-да, ҳар бир телефон рақамини уч-тўрт бор қайтиб тердим. Барибир муродим ҳосил бўлмади. Қоронғуда қилинган тамаддидан сўнг, телефон рақамлари устида бармоқ югуртиришни давом эттирдим. Ниҳоят, 71. 230-14-53 рақамли телефон билан боғландим. Жиззах вилоятдан ёрдамга келган ишчи фақат буюртма қабул қилиши мумкинлигини маълум қилиш билан чекланди. Чуқурух торганча меҳмон билан хайрлашдим-да, сўраб-суриштириб, шикоятларни қабул қиладиган хизмат телефон рақамини (71.207-23-76) топдим. Хурсанд бўлиб, сим қоқдим. Гўшакни ҳеч ким кўтармади. Кейин 10-15 дақиқа ўтказиб, беш-олти бор қўнғироқ қилдим. Афсуски, натижа бўлмади. Қайсар-

да қувондик. Аммо, илоҳим ўчиб қолмасин-да, дея анчагача кўзларимизни лампочкалардан узолмадик. Хайрият ўчмади. Илоҳим ўчмасин, ҳеч қачон ўчмасин!

Хўш, нега иситиш тизимлари ва электр трансформаторлари йигирма даражали совуққа чидай олмади? Нега улар ёппасига куя бошлади? Соҳа раҳбарлари оғизларини тўлдириб, “Биз кишни муаммосиз ўтказишга тайёрмиз!” деганларида навбатдаги киши ҳам худди куздек ўтади-кетади, деб ўйлаганмидилар? Кутилмаганда бугунгидек қор ёғиб, совуқ бўлса, аянчли аҳвол юзага келишини билмасмидилар? Билардилар, жуда яхши билардилар. Аммо, айтишга тиллари айланмас, улар учун ”оч қорним, тинч қулоғим” маъкул эди. Ишончимиз комилки, улар бугунги ташвишли ҳолатнинг асл сабабларини бундан кейин ҳам таҳлил қилиб, юқори ташкилотларга таклиф қиритмайдилар. Келинг, яхшиси уларга ёрдам берайлик. Таҳлил учун бир-иккита мисол келтирайлик. Миробод туманининг Шароф Рашидов маҳалласи аҳолиси иссиқликни Тошкентнинг маҳаллий аэропортидан икки бекат берида жойлашган иситиш қозонидан олади. Яккасарой тумани ҳудудида жойлашган бу иситиш қозони қурилганга қандам олтмиш йил бўлган. Чунки, бу қозон иссиқлигининг охириги манзили – Шароф Рашидов маҳалласи уйлари 1967-68 йилларда бунёд этилган. Орадаги масофа эса эллик йилдан зиёд. Ана шу эллик йил ичида иситиш қозони билан биз айтаётган маҳалла оралиғида озмунча кўп қаватли бинолар қад ростладими?! Таълим, савдо ва маиший хизмат кўрсатиш биноларини айтмасак ҳам бўлади. Булар ҳам ўша иситиш қозонига уланган. Мана энди ўзингиз айтинг, бундан олтмиш йилча муқаддам қурилган иситиш қозони мўлжалдаги 100-150 бино устига яна шунчасини иситишга қурби етадими? Йўқ албатта! Шунинг учун ҳам Ша-

миздаги батареяларнинг илиқлиги 6-8 даражадан ошгани йўқ. Янги йилнинг илк кунларидан бошлаб умуман ўчди. Мурожатларга жавоб битта: Газ йўқ!

Ўз-ўзидан кўриниб турибдики, шу кунга қадар келиб кетган раҳбарларнинг биронтаси ҳам янги иситиш қозони қуришни ҳаёлига келтирмаган. Бугунгиларидан эса умид қилмаса ҳам бўлади. Балки “Инсонга эътибор...”, деб номланган ушбу йилда кўп минг кишилик маҳалла аҳолисининг савобини олай деган бирон бир халқпарвар мард чиқиб қолар. Орамизда бундай одамлар йўқ эмас, бор. Лекин, уларга йўл бермайдиган қароқчилар кўп. Уларнинг кўпчилиги “Сиздан угина, биздан бугина”га ўрганиб қолишган. Шу ўринда яна бир масалага тўхталмай бўлмайди. Бир замонлар туман иситиш қорхонаси ёз ойларида кўп қаватли уйларнинг батареяларини маҳсул мошина билан ювиб, элеваторларини таъмирлаб, шаҳар комиссиясига топширар эди. Бу ишларнинг унутилганига ҳам йигирма йиллар бўлди-ёв. Ҳозир бу қорхона “биз иссиқликни кўп қаватли уйгача етказиб берамиз. Қолгани ширкатнинг иши”га ўтиб олган. Ширкатда нима бор? Ҳеч вако! Аммо, компанияларга бирлашган ширкатларнинг кўпчилиги ҳам қўлини совуқ сувга урмай аҳолидан олади. Ҳозир техника хизмат ҳақини еб-ичиб ўтирибди. Бу тизимни таг-туби билан янгилаш ишларининг эса нафаси ичига тушиб кетди.

Иккинчи мисол: Сир эмаски, электр қувватига бўлган эҳтиёж йил сайин эмас, ой сайин ортиб бормоқда. Кейинги йилларда пойтахт маҳаллаларида кўплаб турли-туман бинолар бўй кўтарди. Кичик ишлаб-чиқариш қорхоналари юзага келди. Уларнинг аксарияти ишлаб турган эски трансформаторларга уланди. Бунинг устига эндиликда барча хонадон, савдо ва маиший хизмат кўрсатиш тармоқларидан тортиб, хусусий фирмаларгача, барча-барчасида исит-

изки, бу йилги қиш ҳар икки тармоқ ҳам узок йиллардан буён ўзибўларчиликка ташлаб қўйилганлигини, виждонсизларча иш тутилганлигини, ёлғончилик, ваъдабозлигу кўзбўямачиликни касб қилиб олиб, истемолчиларни алдаб келаётганларни шафқатсизларча қош қилди, кимнинг кимлигини кўрсатди.

Қани айтингчи, мазкур тармоқларда ҳалоллик ва адолат ҳукмронлик қилганида улар чок-чокидан сўкилармиди?! Йўқ, йўқ ва яна йўқ!

Буларнинг ҳаммаси ҳар бир маҳалла ва ҳар бир ҳудуднинг электр қувватига бўлган эҳтиёжини чуқур ўрганиб чиқишни, трансформаторларни шунга мослашни талаб қилмайдими?! Қасални яширсанг, иситмаси ошқор қилар деганларидек, иссиқлик ва электр тармоқларида бугунга қадар давом этиб келган кўп йиллик кўзбўямачиликлару ўзлаштиришлар совуқ сабабли ошқор бўлди қолди. Келтирган таҳлилларимиздан шундай хулосага келиш мумкинки, келажакни ҳисобга олган ҳолда ҳар икки соҳани ҳам замон талаблари асосида тубдан ислоҳ қилишни ҳаётнинг ўзи талаб этмоқда. Аммо, ўта долзарб ҳисобланган бу ишнинг ҳукумат қарорисиз амалга ошиши мушкул. Ахир, бу қор, бу совуқ охиригиси эмасдирку. Кўз юмиб очгунча яна киши келади. Яна шундай азобу изтироб чекмаслик учун кишдан чиқишимиз биланок ишга киришиш зарурлигини соҳа “хўжайин”ларига юқоридагиларнинг қайта-қайта эслатиб, туртиб туришлари бу гал шарт бўлмаса керак. Ишқилиб, Худойим ўшаларга инсоф берсин! Халқнинг қарғишини эмас, дуосини оладиган бўлсинлар. Агар, уни-буни баҳона қилиб, вақтни бой бериб, бугунги аҳволга тушадиган бўлсак, унда яна ҳолимизга маймунлар йиғлаши аниқ.

Нуриддин ОЧИЛОВ,
Ўзбекистон Журналистлар
уюшмаси аъзоси.

(Боши 1-саҳифада)

НИЛ БЎЙИДАГИ МУНОЗАРА

Шундан кейин ўша пайтда Ўзбекистон неча давлатда ўз элчихонасини очгани, Ўзбекистонда неча давлатнинг элчихонаси очилгани, қайси давлатлар билан қайси соҳаларда ҳамкорлик қилаётгани ва бу ҳамкорликларнинг натижалари хусусида мухтасар гапирдим.

– Биз Қоҳирага Истанбул орқали келдик. Истанбулда Ўзбекистонда ишлаб чиқарилган «Нексия» автомобиллини кўрдик. Ўзбекистон мустақилликка эришганидан кейин атиги беш йил ўтиб, яъни, 1996 йилда машина ишлаб чиқарилган 28 давлат сафига кўшилди. Айтиш-чи, қайси давлат истиқлолга эришганидан кейин беш йил ичида ўз автомобиллини чиқаришга ва уни экспорт қилишга эришган? Ўзбекистоннинг Асака деган кичкина шаҳарчасида қурилган автомобиль заводи Корея Республикаси билан ҳамкорликда бунёд этилган, – дедим. – Бу ташқи сиёсатнинг амалий ифодаси эмасми?! Қисқаси, Ўзбекистон Республикаси ўзининг ташқи сиёсатини аниқ белгилаб олган, бу давлатимизнинг 1992 йилда қабул қилинган Конституциясида ёзиб қўйилган. Шу фикрлардан келиб чиққан ҳолда айтаманки, мухтарам маърузачимиз кўлидаги материал эски, у киши Ўзбекистон ҳақидаги янги маълумотларга эга эмасга ўхшайди. Шунинг учун хурматли маърузачи ялпи мажлис охиригача маълумотларга аниқлик киритишини илтимос қиламан. Акс ҳолда Ўзбекистон делегацияси конференцияни тарк этишга мажбур бўлади.

Залда бир зум жимлик чўкди. Назаримда ҳеч ким, хусусан, модератор бундай бўлишини кутмаган эди. Модератор маърузачига шивирлаб нималардир деди ва у безовта бўла бошлади. Сўнгра навбатдаги нотикка сўз берди. Унгача бояги маърузачи нарсаларини йиғштириб чиқиб кетди. Ғалати иш бўлди-ку, деб ўйладим. Ёнимда ўтирган элчихонамиз вакилига қарадим. У кўзини бир нуктага тикиб ўтирибди, менга қарамайди.

Танаффус эълон қилинди. Озарбойжон вакиллари келиб, қўлимни олди. «Табриклиман, гардаш, жуда тўғри килдингиз», деди. Кейин бошқа давлатлар вакиллари ҳам қўшилди.

Тушликдан кейин ялпи мажлис давом этди. Модератор ўзгарди. Мен биринчи маъруза қилган докторни қидирдим. У кўринмасди. Музокара бошланди. Бир-икки киши сўзга чиққанидан кейин биринчи маърузачи кириб келди. Модераторнинг ёнига бориб, қулоғига шивирлади-да,

жойига бориб ўтирди. Яна бир-икки кишидан сўнг модератор биринчи маърузачига сўз берди. У қисқагина гапирди. Сўзининг асосий мазмуни шундан иборат бўлдики, кўлидаги Ўзбекистон ҳақидаги маълумотлар эски эканини тан олди ва Ўзбекистон делегациясидан узр сўрашини айтди. Элчихонамиз вакили менга жилмайиб қаради.

Шундай қилиб анжуманнинг қаҳрамонига айландик-қолдик. Конференция бир неча кун давом этди. Секцияларга бўлинди, фикр алмашилди, музокаралар бўлди. Хуллас, ҳамма конференциялар қатори ўтди.

Мени кувонтиргани Қоҳирага келганим, ёшлигимдан кўришни орзу қилганим бу қадимий шаҳарни, Миср эҳромларини, дунёдаги энг узун дарё Нилни томоша қилганим эди. Қоҳира музейидаги экспонатларга узок термилганим, фиръавнлар, хусусан, Тутанхамон сағаналари қошида ўйга толганларим ҳамон хаёлимдан кўтарилмайди. Эҳромлар-чи? Эҳе, инсон зоти нималарга қодир-а! Бу эҳромлар бунёд этилганида ҳеч қанака техника бўлмаган. Одам боласи билан кучи билан шунақа улкан иншоот барпо этганига ақл бовар қилмайди. Умуман, Мисрда, жумладан, Қоҳирада одамни ҳайратга соладиган, ишонини ҳам, ишонмасликни ҳам билмай бош қотадиган, лекин ишонмасликнинг иложи йўқ нарсалар, ходисалар жуда кўп. Шаҳарнинг диққатга сазовор жойларини томоша қилиш жараёнида бир мавзедан икки-уч марта ўтдик. Шу жой эътиборимни тортди. Сабаби – бу мавзеда бошқа мавзелардаги каби машина тирбандликлари йўқ, баъзи жойларида умуман машина кўринмайди, кўчаларида одамлар ҳам сийрак. Ҳайрон бўлдим ва гиддан бу ҳақда сўрадим. Унинг айтишича, бу мавзени ўлик шаҳар дейишар экан. У жой қабристон бўлиб, айрим уй-жойи йўқ кимсалар шу ерда яшар экан. Ё алҳазар, Қоҳирада «Хилтон», «Шератон» каби дунёга машҳур компанияларнинг осмонўпар отеллари, замонавий кўп қаватли турар-жойлар, маъмурий бинолар, турли иншоотлар тикилиб ётибди. Биз турган «Барон» отели ҳам кишини ҳайратга солади.

Мисрнинг Ўзбекистондаги элчихонасида узок йиллар ишлаган Магди Дайф уйига меҳмонга таклиф қилди. Эркин ака билан бордик. Кўп қаватли уйнинг (неча қаватлиги эсимда йўқ, ҳар қалай етти-саккиз қаватлар бор эди) охириги қаватида яшар экан. Айвонда (балконда) ўтирдик. Ишонасизми, айвоннинг тепаси очик, томи йўқ. Ғалати кўринар экан. Туриш-турмуш ғирт европача.

Магдининг таклифи билан овқатни ликопчамизга қозондан (биз билган қозон эмас, албатта, қанақадир идишда) ўзимиз солиб олдик.

Кўряпсизми таққосни, контрастни? Айтишларича, Қоҳиранинг ўзида минглаб уйсиз одамлар бор экан (бу 1997 йилги гап, балки ҳозир ва-

зият ўзгаргандир). Мен ўйга толдим. Ўзимизда ҳам уйсизлик муаммоси бор. Бу муаммо собиқ шўро даврида ҳам бор эди, ҳозир ҳам бор, балки бундан кейин ҳам бўлар. Аммо мен эсимни танибманки, юртимизда қабристонда, қурилаётган биноларнинг йўлаклари ва бошқа жойларда яшаган одамни билмайман. Кимникидир ижарада яшар, шароити йўқ хароб уйда турар, лекин ҳеч ким қабристонда яшамайди бизда. Бирни кўриб фикр қил, бирни кўриб шукур қил, дегани шу эмасми? Аллоҳга шукур қилайлик, миллатимиз ҳеч кимни кўчага ташлаб қўймайди.

Қоҳирада мени ҳайратга солгани яна шу бўлдики, автобуслар бекатда тўхтамайди. Бекатга яқинлашганда секинлашади, бекатга келгач, яна ҳам секин юради ва эшиклар очилади. Тушадиганлар сакраб тушади, чиқадиганлар ҳам югуриб чиқиб олади. Ғалати-я! Бир нарса мен учун сир бўлиб қолди: кексалар, ногиронлар нима қилар экан? Буни кузатишнинг иложи бўлмади. Бизга таржимон ҳамроҳ бўлиб юрган Муҳаммаддан сўрасам, жўяли жавоб бермади...

Нил! Дунёдаги энг узун, тимсоҳи энг кўп дарё.

Конференция иштирокчилари учун мезбонлар ажойиб бир қабул маросими ташкил этди. Бу тадбир шоҳона қасрда ёки мухташам залда эмас, Нил дарёсида, усти ёпиқ, атрофлари очик кемада бўлди. Кема уч соат давомида Нил дарёси узра сузди, аммо унинг сузгани сезилмади. Тунги Қоҳирани Нил дарёси орқали томоша қилиш ғоят гўзал ва ҳаяжонли.

Эътибор берганмисиз, шаҳарлар тунда ранг-баранг чироқлар оғушида жуда гўзал, ҳайратомуз кўринади. Ўша жойни кундузи кўрсангиз у қадар гўзал бўлмайди, баъзан кеча тунда кўрган жойим шуми, наҳотки, деб ажабланасиз. Мен бундай ҳолга илк марта 1993 йилда Малайзияга борганимда дуч келган эдим. Бир куни оқшом Мурод Муҳаммад Дўст билан отелдан чиқиб, Куала-Лумпур кўчаларини айландик. Бир жозибали, шинам қаҳвахонани кўрдик. Турфа чироқлар ярқираб, ажойиб манзара касб этган. «Яхши жой экан, кириб бир оз ўтирайлик, қаҳва ичармиз», деб кирдик. Бу биз турган отелга яқин эди. Эртаси куни тушликда ўша жойда овқатланиш учун бордик. Ишонасизми, таниб бўлмайди, кеча оқшомдаги гўзалликдан ном-нишон ҳам йўқ. Ҳаммаёқ ивирсиб, баъзи жойларда ахлат тўпланиб ётибди. Икковимиз бир-биримизга қараб, куламыз, ажабланамиз.

– Наҳотки, шу кеча ўтирган жойимиз бўлса? – деди Мурод. –

Ҳаммаёқ сасиб ётипти-ку! Кеча нега сезмадик? Кеча гўзал ресторан, деб кетувдик, аслида бу ресторан «Сасик» экан-ку!

– Тун алдамчи бўлади, дейишадими-ку, – дедим мен. – Мана сизга исботи...

...Қисқаси, Нил дарёси узра сузган ресторанда мазза қилдик. АЙНИКСА, Африка ёзининг (биз июль ойида борган эдик) кундузги жазирамасидан кейин тунги салқинда, яна сувнинг шабадаси уриб туриб кемада ўтириш роҳати жон эди. Бунинг устига арабча куй-қўшиқлар, рақслар дилни яйратади. Инсон қилиб яратилганингга шукроналар келтирасан бундай пайтларда.

Дарвоқе, ана шу дарёнинг суви микдорини ўлчайдиган асбоб-ускуна – «Микёси Нил»ни бизнинг буюк бобомиз Аҳмад Фарғоний яратган. Бу ускуна дарё сувини ўлчаб турган, сувнинг кўп-озлигига қараб дехконларга солиқ солинган. Нилнинг суви камайиб кетган йиллари солиқ олинмаган, чунки сув бўлмагач, ҳосил ҳам бўлмайди-да.

Бояги роҳат-фароғат асносида ана шу фикрлар ўтди хаёлимдан. Ва ич-ичимдан фахрландим, гурурландим. Анча-мунча мақтаниб юрган озарбойжон дўстларимизга Аҳмад Фарғоний ва «Микёси Нил» ҳақида айтиб бердим. Тагин кўшиб қўйдимки, яна бир бобомиз – Маҳмуд Замахшарий араб тили грамматикасини ишлаб чиққан, у ҳозир ҳам истифодада.

– Боя гид Қоҳирада ўзбеклар маҳалласи (мавзеси) бор, деди. Бекорга эмас эканда, – деди озарбойжонлик Меҳди.

– Албатта-да, – дедим. – Бу дунёда ҳеч нарса тасодифан бўлмайди. Ҳар бир нарсанинг ўз сабаби ва асоси бор.

Халқаро анжуман сўнгида Мисрнинг курорт шаҳри Шарм-аш-Шайхга саёҳат уюштирилди. Қизил денгиз бўйидаги бу маскан – дунё тан олган курорт жой. Бу ерда турли халқаро анжуманлар, давлат раҳбарлари учрашувлари ўтказиб турилиши барчага маълум. Биз беш юлдузли «Хилтон» отелида турдик. Қизиги шундаки, отел кўп қаватли эмас, аксинча, хоналари ёнма-ён қурилган. Ўзимизнинг маҳаллардаги участкаларга ўхшаб кетади. Ўртада кичик йўлак, йўлакнинг икки тарафида отел номерлари жойлашган.

Қизил денгиз шўрлиги жиҳатидан Ўлик денгиздан кейин иккинчи, сувининг иссиқлиги бўйича биринчи ўринда туради. Денгизга бир шўнғиб чиқсангиз, баданингиз туздан оппоқ бўлиб қолади. Қизил денгиз суви саломатлик учун ниҳоятда фойдали. Миср ана шундай ўзигагина хос, такрорланмас ёдгорликлари, жойлари, хусусиятлари, урф-одатлари билан машҳур.

Мухтасар айтганда, бу қадимий юртни кўриш, зиёрат қилиш кишига кўп нарса беради. Зеро, Миср — инсоният тамаддунининг бешиқларидан бири ҳисобланади.

Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ,
Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган журналист

Замонавийлик ва қулайликка эришиш мақсадида сўнгги вақтларда кўплаб соҳаларда электрон тизимга ўтиш оммалашиди. Албатта, бу ишлар ўз самарасини бериб, қайсидир маънода иш унумининг ортишига олиб келаётгани ҳақиқат. Аммо бундай тизимларга ўтишининг хавфли томонлари ҳам бор.

Буларнинг олдини олишга қай даражада тайёргарлик кўрилган? Ахир ҳакерлик йўли билан тизимга уюштириладиган ҳужумлар ва бу орқали маълумотларнинг ўғирланиши ёки буткул ўчириб юборилиши каби ҳолатлар бугунги кунда бизнинг юртимизда ҳам янгилик бўлмай қолди.

Кун сайин ҳукуматга, бизнесга ва шахсий мақсадларга қаратилган кибер ҳужумлар кўпайиб бормоқда.

Шу билан бирга, киберхавфсизлик соҳасидаги мутахассисларнинг фикрига кўра, ҳозирги кунда дунё бўйлаб “Маггие” зарарли дастури тарқалмоқда. Ушбу зарарли дастур муайян буйруқларни бажариш ёки файллар билан ишлашни билдирувчи СҚЛ сўровлари ёрдамида бошқарилади. Шунингдек, мазкур зарарли дастур Мисрософт СҚЛ серверларининг администратор панелига кириш ойнасида Брутефорсе ҳужуми-

жосуслик, шахсий ёки тижорат мақсадларида фойдаланиш ҳолатлари ҳам кузатилмоқда – дея хабар берилади Ўзбекистон Киберхавфсизлик маркази расмий сайтида.

Маълумот учун: Зарарли дастурий таъминот (инглизча “malware” сўзидан) ҳакерларнинг сеvimли иш куроли бўлиб, улар ёрдамида жабрланувчининг компютерини, мобил қурилмасини ва шунга ўхшаш бошқа қурилмаларни зарарлаган ҳолда махфий маълумотларни қўлга кириштириш имконини беради. Зарарли дастурлар - бу дастурлаш тилида ёзилган махсус дастурдир.

Бугунги кунда “ShadowPad”, “АйснРАТ”, “ДаркСометРАТ”,

уюштириши билан машхур. Бундай киберҳужумлар ташкилотларнинг муҳим ахборот инфраструктурасини бошқариш, сервер қурилмаларининг бошқарув панелини қўлга киритиш ва бинодаги видео кузатув тизимини бошқариш имкониятини беради.

Салбий оқибатларнинг олдини олиш ва махфий маълумотларнинг сизиб чиқишига йўл қўймаслик учун қуйидагилар тавсия этилади:

- Шубҳали хатларни таҳлил қилинг ва ўчиринг. Юклаб олинган файлни юклаб олиш ва ишга туширишдан олдин файл формати электрон почта сарлавҳасидаги номга мос келишига ишонч ҳосил қилинг. Бириктирилган файл форматларини блоклаш:

[exe|пиф|тмп|урл|вб|вбе|срр|рег|сер|пст|сmd|сом|бат|длл|дат|хлп|хта|жс|wcf] – масалан, ехампле. [exe];

- ҳакерлар танловда ғалаба қозониш ҳақида ёлғон хатлар юборишлари мумкин, бу ҳақиқатан ҳам кибержиноятчининг ҳийласи ва уларнинг зарарли дастурларини компютерингизга юклаб олишнинг яширин йўли ҳисобланади;

- ҳар қандай норасмий сайтдан дастур ёки тизим янгилинишларини юклаб олиш. Шунга қарамай, бу кейинчалик маълумотларингизга кириш ҳуқуқига эга бўлган зарарли дастурларга асосланган троян бўлиши мумкин;

- мураккаб парол сиёсатини ва кўп факторли аутентификацияни қўллаш.

Шуни ёдда тутиш керакки, юкоридаги барча тавсиялар бажарилган тақдирда ҳам кибер жиноятчилар ҳар доим ҳимояни четлаб ўтиш йўлини топишга интиладилар. Шунинг учун хатоларни такрорлашмаслик ва босқинчилар нишонига айланмаслик учун сиз доимо долзарб янгиликларни кузатиб боришингиз керак.

Булар орқали сиз ўзингиз ишлатаётган электрон тизимларга уюштирилиши мумкин бўлган турли хилдаги киберҳужумларнинг маълум миқдорда олдини олган бўласиз.

Аслини олганда ҳозирги даврда яъни, кўплаб соҳаларда электрон тизимларга ўташ оммалашаётган пайтда ҳакерлик хизматига бўлган талаб ҳам ортиб, жуда зарурий эҳтиёжга айланмоқда. Қайси маънода, албатта жорий этилаётган янги электрон тизимларнинг хавфсизлик томонларини такомиллаштирадиган ва бундай тизимларга қандай бузуб кириш мумкинлигини аниқлаб, унинг олдини олиш мақсадида. Бундай тажрибадан дунёдаги ривқожланган мамлакатларнинг йигир компаниялари аллақачон фойдаланишни бошлаган. Ўйлаймизки, бизда ҳам бу амалиёт яхши йўлга қўйилса, ишончи оқ ҳакерлар тайёрланса кўплаб кибержиноятларнинг олди олинган бўларди.

К. РЎЗИМАТОВ

Захарнинг захрини захар кесади, деганларидек, бундай ишларни амалга оширишда қора ҳакерлар ҳам қандайдир зарарли дастурлардан фойдаланишади. Ўзбекистон Киберхавфсизлик маркази берган маълумотларга таянган ҳолда энг кўп учрайдиган зарарли дастурлар ва улар келтириб чиқариши мумкин бўлган кибертаҳдидларни кўриб чиқамиз:

Кибертаҳдид – кибермақонда шахс, жамият ва давлат манфаатларига таҳдид солувчи шарт-шароитлар ва омиллар мажмуи.

Зарарли дастур – компютер системасига зарар етказиш учун яратилган дастур ҳисобланади. Мобил телефон ва планшет қурилмаларини, компютер тармоқларини ишдан чиқариш учун ёки бир қанча жараёнларнинг бошқарувини қўлга киритиш ва тизимга зарар етказишга имкон беради.

Айни пайтда бутун дунё бўйлаб ҳакерлар томонидан ишлатиладиган энг фаол зарарли дастурлар “WinEggDrop”, “СтрелаСтеалер”, “Слоуд9” ва “Маггие” ҳисобланади. Ушбу зарарли дастурлар вирусли файлларни ўз ичига олган электрон почта хабарларини бириктирма сифатида юбориш орқали шахсий ва махфий маълумотларни ўғирлаш учун мўлжалланган дастурлардир. “WinEggDrop” зарарли дастурининг утилиталаридан бири бўлиб, ҳакерларга компютер тармоғида рухсатсиз ҳаракат қилиш имкониятини беради. Бу утилита илк бор 2019 йил март ойида Қозғистон Республикасида ва 2020 йил феврал ойида Қирғизистон Республикасида аниқланган.

ни уюштириш имкониятига эга.

Рухсатсиз маълумотларни йиғиш ва бошқа салбий оқибатларнинг олдини олишга ёрдам берадиган қандай кўрсатмалар мавжуд?

Бунинг учун Киберхавфсизлик маркази қуйидагиларни тавсия қилади:

- “Мисрософт СҚЛ” маълумотлар базасининг 1433-рақамли порти очик эмаслигига ишонч ҳосил қилинг ёки уни ностандарт портлардан бирига ўзгартиринг;

- Барча “Мисрософт СҚЛ” ҳисоблари учун кучли парол сиёсати ва кўп-факторли аутентификацияни қўллаш;

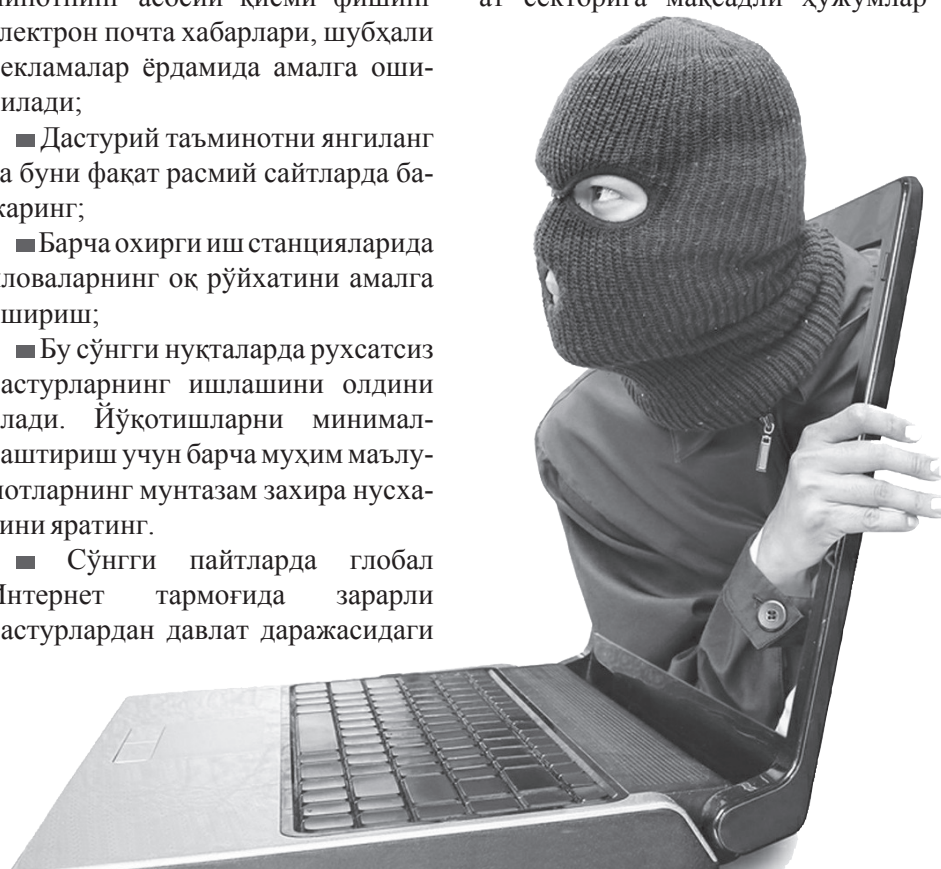
- Инфекцияланган дастурий таъминотнинг асосий қисми фишинг электрон почта хабарлари, шубҳали рекламалар ёрдамида амалга оширилади;

- Дастурий таъминотни янгиланг ва буни фақат расмий сайтларда бажаринг;

- Барча охириги иш станцияларида иловаларнинг оқ рўйхатини амалга ошириш;

- Бу сўнгги нуқталарда рухсатсиз дастурларнинг ишлашини олдини олади. Йўқотишларни минималлаштириш учун барча муҳим маълумотларнинг мунтазам захира нусхасини яратинг.

- Сўнгги пайтларда глобал Интернет тармоғида зарарли дастурлардан давлат даражасидаги

УВОЛ КЕТГАН УМР

— Олдириб ташла, керак эмас, — деб ўшқирди-ю, дастурхон устидан хатлаб кўчага отилди. Бу каби жанжаллар кунда-кунора давом этиб турди. Ўғилой яна киз туғди. Дурдона деб исм қўйишди. Бизнеси юришиб турган Ўктам кайфу-сафодан бери келай демасди. Дилдора ҳам Дурдона ҳам кўзмунчокдек киз бўлиб улғая бошлади. Тунда ётиб тонгда уйғонганда онасининг юзи кўзи кўкарганлини кўриб энди кизлар эзила бошлашди. Улар далаларини ёмон кўриб бораётган эди. Охири марта ярим тунда жўраларини етаклаб келган отаси зиёфат дастурхонини йиғиштираётган онасини уриб тепкилади. Эртаси кунни маза-си бўлмай ётиб қолган Ўғилой шундан кейин соғлигини йўқотди.

Бу орада Ўктамнинг бизнеси касодга учради. Атрофида бирор дўсти қолмади. Зўрга оила эҳтиёжлари учун пул топиб келаятган отасининг тамоман ўзгарганидан Дилдора хурсанд эди. Шу кунларга етказганига ҳам шукрона айтаётган Ўғилой бир кун соғ, икки кун хаста бўлсада, шифокорларга мурожаат қилмади. Қизчаси Дилдора 4-синфдалигида-ёқ унга енгил тикишларни ўргатди. Вактни тўхтатиб бўлармиди... у юриб турган поезддек тез ўтиб борарди.

Кечагина жамаласқоч кизалоқ бугун 9-синфда ўқийди.я. Ўғилой уй-рўзгор ишларига ҳам анча қўли келишиб қолган кизини кўриб хурсанд бўларди. Дурдона уй ишларига унча бўлмасда, жуда уқувли, билимли киз. Юрист бўлмоқчи.

Чошгоҳда кўзи илиниб туш кўрарди. Онаси раҳматли дарвозадан кирасола ховлига аланглади. Биринчи сўрагани келини бўлди.

— Ўғилой касал, у сизга пешвоз чика олмайди, — деди Ўктам афсусланганнамо.

— Уни шу кўйга сен солдинг, биласанми?! Бир таёк бад, биттаси бадбахт, дедим кулок солмадинг! — онаси қахр билан ўғлига тикилди. — Энди кўй, мен уни олиб кетаман...

— Йўк, йўк, онажон! Мени кечиринг, мен унингсиз яшай...

Шу пайт гўйқ этиб хонанинг эшиги очилиб сопа соғлом Ўғилой чиқиб келди.

— Ойи, ўглингизни койманг, — деди нурсиз юзларига табассум югуриб...

Ташқарига чиқаман деб ўрнидан турган Ўғилой гурсиллаб йиқилиб тушди-ю, тақиллаган овоздан уйғониб кетган Ўктам хотинининг қўлларидан маҳкам ушлаб тураркан, юраги кўксини ёриб чиққудек гупилларди.

— Биламан соғлигинг йўқолишида менинг айбим бор. Юр, духтурларга кўрсатайлик, онаси.

— Яхшиман. Ҳозир балнисада ётиш ҳам ўзи бўлмайдику... Кўриб турибман рўзгорга зўрга етказириб турибсиз. Сизга ёрдамим тегмаётганидан ўзим уяламан... Тузалиб кетарман...

— Мени кечир... Мени кечир, Ўғилой... Бироз кийналсақда сигирни сотиб сени даволатмасам... кизларнинг кўзига қандай қарайман...

— Кўйинг, нега бунча ўзингизга олмасиз. Дардини берган Оллоҳим шифосини ҳам берар... Мана, кизларингиз ҳам вояга етиб қолишди. Дурдона Тошкентга ўқишга кетмоқчи. Шаштини сўндирманг. ..., — бироз кўзларини юмиб туриб гапида давом этди Ўғилой — юрист бўлмоқчи. Аслида шу кизимиз ўғил бўлганида эди...

— Айтма, бу гапларинг юрагимни огритади. Тушунмаганман, ёшлик қилганман. Қайси ўғил боладан кам кизинг... Тагин “хотинларини урадиган эркакларни жазога тортаман”, деганида уялиб кетаман биласанми, Ўғилой. Мен уларнинг ақли олмайди деб ўйлардим. Ёш бўлишсада, билишаркан, шунинг учун ҳам кизларинг мени яхши кўра олишмади.

— Сиз шунақа ўйлайсиз. Дилдора ҳам Дурдона ҳам сизни жону дилдан яхши кўради дадаси...

Дарвоза кўнгирағи бир марта жирингла-

ди-ю ховлига уч-тўрт киши кириб келди.

— Хой Ўктамбой, — маҳалла раиси кўш-ни Саид ака чақирарди.

“Олдиларидаги аёллар ким бўлишди экан?” деган хаёл билан эшикка чиқди Ўктам.

— Бир хабар олайлик, деб келувдик. Булар Оила марказидан хонадонларга бир-бир кириб танишиб чиқишяпти. Майли аёллар келини олдига киришсин. Биз ташқарида мана шу картада бироз ўтирамиз, — деди раис бува.

Уни сўроқлаб кирган маҳалла мутахассиси ва ҳокимиятдан келган ходимани кўриб Ўғилой бироз ўйланиб қолди.

— Опа, тинч-омонмисиз? Биздан бирор ёрдам керак бўлса ҳеч тортинмай айтаверинг, — деди ўзини Нодира опа деб таништирган аёл.

— Бехад шукур, ҳаммаси яхши. Икки қизим ҳам институтда ўқийди... — чарчаб қолиб кўзларини юмди Ўғилой. — Дадаси олдимдан бир дақиқа жилмайдилар. Маҳаллага ҳам раҳмат ёрдам бериб турибдилар...

Шу пайт “Оила” маркази ходимасининг қўл телефони жиринглаб қолди.

— Ҳа, ҳа биз “Афшормахалла” томондамиз. Мурожаат манзилини айтинг. 2... хона, Замира Музаффарова. Эри томондан зўравонликка учраган аёл... 2 нафар фарзанди бор... хўп, хўп...

Хаёл уммони Ўғилойни узок ўтмишга олиб кетди. Ўзини ожиз, ночор аҳволда бўлган пайтларини эслади. Юраги ғашланиб аҳволи оғирлашганини сездирмасликка уринди.

— Аёлларимиз, оналаримиз, кизларимиз эъозда. Замонангдан айланай, денг. Янги қонун чиқибди. Уйда хотинларига зўравонлик қилганлар ҳам энди қонун олдида жавоб беришади, — деди маҳалла мутахассиси кетишга чоғланар экан.

Бирдан Ўғилойнинг кўзлари катта-катта очилди. “Кимни кимни эри урибди, нега уради?! Нега уради?! Вой-вой вой бошим!! Урма денг, урма денг..., илтимосс!!!”

Аёлни тинчлантиришмоқчи бўлишди. Тез ёрдам чақирдишди...

Унинг рухий ҳолатидаги бу аҳволни фақатгина Ўктам тушунди. Маҳалла раиси Саид ака ҳам 10-15 йил бурунги воқеаларни эслаб, бошини оғир чайқаб кўяркан, зимдан пушаймонлик ва надомат исканжасида қолган Ўктамга қараб қўйиб уф тортди.

Ҳаёт шундай хилқатки, бирда меҳр кўрсатиб бахтдан сармаст этади, бирда эса шафқатсиз зарбаси билан одамни гангитиб қўяди. Ўктам бахтни туйиши керак бўлган ширин лаҳзалардан мосуво бўлганини, шундай дамларни бой берганини ҳис этгани сайин ич-эттини армон тирнаб - тирнаб қонатарди гўё... Ўғилойни кейинги тўрт йил давомида кўрсатмаган врач қолмади. Бу ўртада катта қизи Дилдора тиббиёт институтига ўқишга кирди. Ўғилойнинг опалари, дадаси қараб туришмади, ёрдам беришди. Бирок энди кеч бўлган эди... Қаттиқ зарблар, урилишлар сабаб бошида пайдо бўлган гематомалар ўз “иши”ни кўрсатиб бўлган эди... Умрининг сўнгги дақиқаларида ҳам фарзандларини ўйлаётган... Ўктамнинг қўлларидан маҳкам ушлади...

— Дадажониси, мендан рози бўлинг... Мени кечиринг... Сизни жуда кўп ташвишларга қўйдим... Айтганингиздек хотин бўла олдимми, йўқми...

— Сен мендан рози бўл, Ўғилой. Сени ҳаётингни...

— Қизларимизни эҳтиёт қилинг... яхши оилаларга эгаларига топширинг... Куёвлар, куёвлар урадиган бўлмасин... Мен... мен Сизни кечирдим... Аллоҳ рози бўлсин сендан денг...

Моҳира ШАКАРОВА

Ушбу мақола Олий Мажлис ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фондининг “Ёшларнинг маънавий-руҳий ва интеллектуал салоҳиятини ошириш” мавзусидаги давлат гранти асосида тайёрланди.

ЖАМИЯТ

BONG.UZ

Муассислар:

Табиат ресурслари
вазирлиги.

Тадбиркорлар ва
ишбилармонлар

ҳаракати —
Ўзбекистон

Либерал-демократик
партияси.

Ўзбекистон

Нодавлат нотижорат
ташкилотлари миллий
ассоциацияси.

Ўзбекистон

Савдо-саноат
палатаси.

Бош муҳаррир

Мақсуд ЖОНИХОНОВ

Газета таҳририятнинг
компьютер бўлимида
саҳифаланди.

“Шарқ” нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмаҳонасида чоп этилди.

Манзил:

Буюк Турон кўчаси 41.

Буюртма рақами Г-110

Адади: 1012.

Пайшанба кунни чиқади.

Қоғоз бичими А-3,

ҳажми 2 босма табоқ.

Баҳоси келишилган нарҳда.

Газета Ўзбекистон

матбуот ва ахборот

агентлигида

2006 йил 0010-рақам билан

рўйхатга олинган.

ISSN 2010-7722

Газетанинг полиграфик
жихатдан сифатли чоп
этилишига “Шарқ” нашриёт-
матбаа акциядорлик
компанияси масъул.

100000, Тошкент шаҳри

Матбуотчилар кўчаси 32.

Маълумот учун телефонлар:

71-233-72-77,

71-233-91-55

Реклама ва эълонлар учун:

Электрон почта:

jamiyat@mail.uz

Газета индекси — 131

“ЖАМИЯТ” дан олинган

маълумотларда манба

сифатида газета номи

кўрсатилиши шарт.

Топширилган вақти:

20:00

1 2 3 4 5 6

Отасининг қаттиққўллиги боис Ўғилой бўлажак куёвни “кўраман” ҳам деб ўтирмади. Тўй кечкурун уялиб Ўктамга унча эътибор қаратмаган экан. Тўйдан бир ҳафта ўтиб ухлаб ётган эрига қараб туриб, ич-ичидан хурсанд бўлди. Барваста, қошлари қалин, хатто овозида ҳам нимадир бордек. “Бахтлиман, худога шукур!...” деди паст овозда. Ўзига тўқ хонадонга келин бўлиб тушган Ўғилой ота уйида рўзгор тутишни, келинлик хизматларини жуда яхши эгаллаган. Чунки онаси Раҳима опа кетма-кет олти қизни дунёга келтириб, уларни одобли қилиб тарбиялади. Раҳима опа Ўғилой 7 ёшга кирганидан сўнг Муроджонни дунёга келтирди-ю, бу ёруғ оламни тарк этди. Лекин отаси бирор марта киз туғдинг, деб онасини камситганини эшитган эмас.

Отаси Дониёр ака қайта уйланмади. Қизларни бирин-кетин яхши жойларга турмушга узатди.

Ўғилой биринчи қизи Дилдорага уч ойлик ҳомиладорлик пайтида арзмаган нарсани баҳона қилиб эри дўппослаганида қайнонаси ўртага тушиб зўрга ажратиб олди.

— Кўлинг сингур, нимага урасан?! Аёл кишини ҳам урадиларми? Ҳали уволи учун шундай товон тўлайсан, унинг дардига чидашинг қийин бўлади — деб қойиб берди Мукаррам ая. Бирок, бундай танбехлар ўғилга қор қилмасди. Ўктам ишлари юришиб пули кўпайгани сайин хурмача қилиқлари ҳам ошиб-тошиб бораверди. Ҳар кун ширакайф, маст ҳолатда келар, онангга ўхшаб қиз туғсанг хайдаб юбораман!”, “Нега, хансираб нафас оласан?”, “Пиширган овқатинг ҳам ўзингга ўхшаб бемаза”.. ишқилиб, жанжалга мавзу топиши қийин эмас эди...

Тугруқхонадан келганига 3 кун бўлмай туриб эридан таёк еган Ўғилой бир неча кун бошини кўтара олмади.

— Нега бунча қийнайсиз, дадаси. Ҳали кўрасиз, бу кизлар улғайиб сизга қандай меҳрибон бўлишини... Нима ёмонлигим ўтдики, Оллоҳим бу синовга мени танлади...

— Тилинг чиқиб қолибдим сенинг. Сен ҳали менга ёмонлик ҳам қилишинг ҳам мумкинми?! Шунақа де, мана сенга, ёмонлик?!

— Қайдан ҳам бунча бағришошсан?! Ахир, хотининг гулдек бўлса, киз ҳам фарзанд. Одамлар бор, тирноғига зорку, ноинсоф!! Бу бегуноҳнинг уволи тутуди сени, ҳали! Лекин у вақтда мен бўлмайман. Сени беблизка пул айнитди, буни мен биламан, — кўз ёшларини арта-арта хонасига кирди ая.

Бебош ўғилни йўлга сола олмай боқий дунёга рихлатга тайёр бўлганда онизор келинининг қўлидан ушлаб йиғлади.

— Жон қизим, ўзингизни асранг, ҳали ақли қиради бу нобакорнинг. Боши тошга бориб урилади. Фақат кеч бўлмасин, дейманда... Шу боламини сизга топширдим...

Икки-уч йил ўртасида қайнона ва қайнонаси вафот этган Ўғилой бутунлай ёлғизланиб қолгандек бўлди. У энди дардини ичига ютишдан ўзга чораси ҳам қолмаган эди. Бир —икки марта катта опаси Орзигулга эри ҳақида айтмоқчи бўлган эди, опаси “Эр деган уради-да, отамниқига қайтсанг одамлар нима дейди?”, “Чиққан киз чиғириқдан нари”, “Одамлар нима дейди”, деб йўлдан қайтарди.

Умр оқар сувдек ўтиб борар, “ўғил тугсам ҳаммаси изга тушиб кетар”, деган илинж Ўғилойни умидлантирар, яхши кунлар келишига ишонч бағишлар эди. Уйи жойи, яшаш тарзи ҳаммаси яхши. Музлатгичлар тўла, егани олдида, емагани ортида. Фақат, Ўктам ичишни ташласа бўлди. Ҳамма ўзи билан ўзи овоза. Опалари ҳам онда сонда хабар олишар, ўзи эса фақат отасининг туғилган кунига борарди холос. Оиласидаги муаммоларини бировга айтишдан ийманар эди.

Хотинининг ҳомиладор эканлигини эшитиб тутоқиб кетган Ўктам қўлидаги пиёлани деворга қараб отди.

УММОН ОРТИ ҲАЙРАТЛАРИ

ёхуд АҚШнинг экологик ва аграр соҳадаги тажрибалари хусусида

... Уфқ худди гулхандек қизариб турибди. Ёнимиздан қорамтир булутлар орасидаги куёйдан худди бўрдек оқаргандек туюлувчи Америка Қўшма Штатларининг дала ва чўллари, ўрмонзорлари, қир-адирлари, тоғлари ҳамда шаҳар ва қишлоқлари учиб ўтарди. Чиндан океан орти ўлкасининг манзаралари ниҳоятда гўзал ва мафтункор эди. Назаримда бу мўъжизавий юрт садоларини гуёки қишлоқларнинг оҳангдор сайрашида ва ариларнинг гўнеллашида тинглагандай бўлар эдик. Хукмингизга ҳавола этилаётган битиклар сафар тафсилотидан бир шингил.

Қишлоқ хўжалиги дунёдаги деярли барча мамлакатларнинг иқтисодиётида асосий қисм ҳисобланади. Жумладан, юқори қийматли қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳосилдор ерлар улушини талаб қилади. Шунингдек, яхши ҳосил кўтариш катта миқдорда сув ва меҳнат талаб қилади. Бу борадаги тараққиётнинг йўқлиги эса қатор мамлакатларда аҳолини қашшоқликка ҳаёт кечиршига олиб келади. Хусусан, Африка мамлакатларида сув муаммоси, энергия ва дренажлардан етарли даражада фойдалана олмаслик кам ҳосил етиштирилишига ёки умуман экинни қуриб қолишига сабаб бўлмоқда. Марказий Осиё давлатлари ҳам қурғоқчилик туфайли мавжуд экинларда қийин ҳосил оладиган давлатлар сирасига қиради. Айниқса, Орол денгизининг қуриб бориши ҳудудда 5 миллион гектар қум ва тузли майдонларнинг очилиб қолишига сабаб бўлди. Бу эса туз ва қумларни шамол орқали бошқа ҳудудларга кўчишига, пировардида унумдор ерларнинг шўрланишига сабаб бўлаётган. АҚШ Давлат департаменти қошидаги Хориж матбуот маркази ва АҚШнинг Ўзбекистондаги элчихонаси ҳамда Вашингтондаги Меридиан Халқаро маркази томонидан ўзбекистонлик журналистлар учун АҚШнинг Калифорния штатида ўтказилган медиатурда бу борада маҳаллий ташкилотлар вакиллари билан фикр-алмушувлар ташкил этилди. Ушбу 10 кунлик «Media Co-op - 2022» дастурида «Ўзбекистон 24» телерадиоканали, «Фермер» журнали ҳамда «Қалампир.уз» сайти журналистлари иштирок этиб, Океанорти мамлакатда экология, қишлоқ хўжалиги ва сув муаммолари, шамол энергетикасининг самарали фойдаланиш йўналишидаги илғор тажрибалар билан танишдилар. Жумладан, Climate Reality ташкилотининг иқлим бўйича бизнес ишчи гуруҳи раҳбари Эндриу Эллис 2017 йилда ташкил этилган ташкилотни сув ва қайта тикланадиган энергия борасида маҳаллий аҳоли ва ҳукумат билан ҳамкорликка самарали иш олиб бораётганини қайд этди. Хозирда ушбу ташкилот ўз теварагига она-табиатга, атроф-муҳитга меҳри бўлакча 700 дан ортиқ аъзоларни жамлаган. Улар Лос Анжелесдаги 13 гектарли Десконса Миллий Парки ҳолатини яхшилашга, флора ва фаунасини асрашга ҳам доимо эътибор қаратиб келишмоқда. Communities for a Better Environment ташкилоти ходими Баҳром Фазели қайд этганидек, 45 йилдирки уларнинг экологик ташкилоти маҳаллий даражада экологик муаммоларни ҳал қилиш, айниқса, кам таъминланганлар учун кўпинча номуносиб таъсир кўрсатадиган жамоалар ҳаракатини ташкил этиб келмоқда. Жумладан, нодавлат ташкилоти аъзолари аҳоли ҳудудларида нефть казиб олишни хавфсиз ташкил этиш, аҳоли саломатлиги учун муҳофаза кўргонини яратиш масалаларига устувор вазифа сифатида қарайди. Sierra Club - Los Angeles Chapter марказининг Иқлим бўйича ҳаракатлар кўмитаси раиси Аура Васкес билан мулоқотимиз давомида кўмига ўн йилдан ортиқ вақтдан бери Лос-Анжелесда тоза ҳаво учун корхоналар фаолиятини ўрганиб, уларнинг бу борадаги камчиликларини тузатишга эътибор қаратиб келаётганини билдирди. 2014 йил март ойида бутун шаҳар коалициясининг саъй-ҳаракатлари билан 2025 йилдан бошлаб Лож Анжелес кўмирсиз ҳудуд бўлиши эълон қилинган. Бу борада айна пайтда ташкилот «Тоза — ҳаво» лойиҳасини амалга ошириб келяпти. National Resources Defense Council - Миллий ресурсларни хи-

моя қилиш кенгаши NRDC ташкилоти ходими Арохи Шарма фикрича регенератив усулда қишлоқ хўжалигини рағбатлантирадиган сиёсат юритиш иқлим ўзгариши, тупроқ унумдорлигини муҳофаза қилиш, сувдан фойдаланишни камайтириш, биологик хилма-хилликни тиклашга ёрдам беради. Ташкилотнинг бу борада кўзлаган режалари улкан. Булар сирасига қишлоқ хўжалигини юксалтириш, қуёш панелларида нўрсани билан фойдаланиш ҳамда бошқа масалаларни кўшиш мумкин. Lyle Center for Regenerative Studies маркази агроэкологик Жиллиан Гомез-Мазкур марказ Калифорния Политехника университети кампусида 16 акр (6,5 га) майдонда жойлашганлигини ва ходимлар ўсимликлар дунёсини ўрганиш борасида иш олиб боришини билдирди. Жумладан, олимлар уйлар томида резавор ва бошқа маҳсулотлар етиштириш бўйича иш олиб боришяпти. Sky's the Limit Observatory Осмон чегаравий расадхонаси раҳбари Энн Конгдон маълумот беришича Обсерватория бу амалий машғулотларни ўтказадиган нотижорат ташкилоти ҳисобланади. Бу ерда Ердаги энг кичик объектларни кўриш ёки улкан дисплейларни кузатиш учун бир неча телескоплар бор. Wonder Электрик ва Эли компаниялари томонидан ҳаёда қилинган саккизта қуёш панеллари туфайли ёритиш қурилмалари ва компютерлар мунтазам ишлайди ва проекторлар ўзи учун қувват олади. Шунингдек, бу ердаги майдонда қуёш орбитасидаги планеталарни мунтазам жойлашуви бўйича 1x300000 ҳажмда олинган нусхаси барпо этилган. Ҳудуд яқинидаги мактаблар ўқувчилари астрономия фанларининг очик машғулотларини ушбу масканда ўтказишади. Майкл Кодин ҳамда Майкл Шмит каби кекса ёшдаги волонтерлар ҳам ушбу расадхонани самарали ишлашига ҳисса қўшиб келмоқда. Center for Biological Diversity — Биологик хилма-хиллик марказининг табиатни муҳофаза қилиш бўйича директори Брендан Каммингс қайд этганидек, Ташкилот аъзолари Қонун лойиҳаларини такомиллаштиришда йўқолиб кетиш хавфи остидаги турлар тўғрисидаги ўнлаб таклифларни илгари суриб, Денгиз сут эмизувчиларни ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун, Тоза сув тўғрисидаги қонуни ва бошқа кўплаб штат ва федерал низомларни қабул қилишда фаоллик кўрсатган. Marin Agricultural Land Trust- Марин қишлоқ хўжалиги ерлари трести ходими СКОТ ДИНБАР маълумотида кўра, 1980 йилда икки аёл — чорвадор Эллен Страус ва ботаник Филлис Фабер оилавий фермаларни ҳимоя қилиш учун маҳаллий чорвадорлар ва табиатни муҳофаза қилувчиларни бирлаштириб, ушбу трестга асос солган. Ташкилот Қишлоқ хўжалигида сув муаммолари, уруғчилик ва экинларни алмашлаб экишни тарғиб этиш билан шуғулланишни бош мақсад қилган. Ўтган йиллар давомида ташкилот Марин округида 55 минг акрдан ортиқ майдонни ҳимоя қилиб, сармоя киритилишига эришди. Жумладан, тупроқ унумдорлигини яхшилаш, сув сифатини ҳимоя қилиш ва кўпайтиришга қаратилган лойиҳаларга 1,8 миллион доллардан ортиқ маблағ ажратилди. Бу лойиҳалар асосида 13 та чучук сув булоқлари қайта қурилди, 61 350 фут суғориш қувурлари ўрнатилди. 46 та сув сақлаш идиши ўрнатилди, жами бу идишларда 169 300 галлон миқдорида сув сақланади. Шунингдек, ўрнатилган 20 та сув насосларининг кўпчилиги қуёш энергияси билан ишлайди. Марин округидаги барча

фермерлар грант олиш ҳуқуқига эга. Узок муддатли сув инфратузилмаси лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш учун 15 000 доллар олишлари мумкин. 2022 йил апрель ойида Ташкилот Кенгаши молиялаштириш учун қўшимча 250 000 доллар ажратишни маъқуллади. Янада кўпроқ таъсир кўрсатиш учун ДРАУС учун жами 750 000 АҚШ доллар миқдорида маблағ йўналтирилди. Fibershed Фибершед компанияси асосчиси Ребекка Бургесс билан бўлган мулоқотимиз ҳам қизиқарли кечди. Компания бу минтақавий толали тизимларни ишлаб чиқадиган нотижорат ташкилот ҳисобланади. Ребекка Бургесс ҳудудда энг кўп сотилган «Ҳарвестинг Солор» китобининг муаллифи. Китоб Фермерлар, мода саноати ва янги тўқимачилик иқтисодиёти учун 2019-йилда чоп этилган. Умуман, мазкур ташкилот пахта толаси ва кўй жуни етиштирувчилар билан уни қайта ишловчилар ўрта-

билдирди. Уларнинг маҳсулотлари ерларни унумдорлигини ошириш ва чиқинди сувни фойдаланишга айлантиришга ёрдам беради. Дастлабки иш асосида бактериялар орқали хом нефтни тезда парчалашга эришилган. Умуман, компания ютуқлари сифатида микробларни оптималлаштиришни давом эттириш орқали экинларга солинадиган кимёвий ўғитлар, гербицидлар ва пестицидларни сезиларли даражада камайтиришга эришилаётганини қайд этиш керак. Alemany Farm-Алеманй фермер хўжалиги асосчиларидан бири бўлган Жон Стокес Сан Франсисконинг жануби-шарқидagi 3,5 акр майдонга эга Алеманй Фарм фермер хўжалиги фаолиятини гапириб ўтди. Органик фермада экотизимдаги қатор йўналишларда таълим дастурлари ҳам амалга оширилади. Фермер хўжалигида 10 га яқин турдаги резаворлар, сабзавотлар ҳамда мевалар етиштирилади. Етиштирилган ҳосиллар эҳтиёж-

сида илмий асосда воситачилик ишларини ташкил этиб боради. Берклидаги Калифорния Университети профессори Дэвид Зилберман учрашув унинг хонадонида ўтказилди. Китобларга бой кабинет ўзбек журналистлари эътиборини тортди. Чунки, китоблар Глобал озик-овқат ишлаб чиқариш, Инсон саломатлиги, Ривожланиш иқтисодиёти, Иқлим ўзгариши, Атроф-муҳит иқтисодиёти, Амалий эконометрия, Сиёсатни баҳолаш, Энергия иқтисодиёти, Табиий ресурслар иқтисодиёти ҳамда Халқаро савдо йўналишларига оид бўлиб, унинг маълум қисмини муаллифи Дэвид Зилберманнинг ўзи эди. Мулоқотда Университетнинг қишлоқ хўжалиги ва ресурслар иқтисодиёти, дунёдаги қишлоқ хўжалиги ва иқлим ўзгариши муаммолари ва уларни ҳал этиш масалалари илгари сурилди. Шу ерда медиатур аъзолари Ўзбекистондаги экологик вазият, Оролбўйида ўрмонлаштириш ва яшил макон лойиҳаси доирасидаги ишлар ҳақида маълумот бериб ўтишди. Clean Water Action-Тоза сув акцияси вакили Нгодоо Атуме билан мулоқот ҳам сув муаммоларига қаратилди. Атуменнинг маълумотида кўра, хозирда Калифорния штатида бир ярим мингга яқин кудуқлар қуриб қолган, 800 га яқин аҳоли пунктлари аҳолисига тоза ичимлик суви маҳаллий Ҳукумат ва қатор ташкилотлар кўмагида беғараз етказиб берилмоқда. GIZBAY-Гизбай компанияси директори Кетрин Франсуз Сан Хосе шаҳрида фаолият олиб бораётган ташкилот тупроқ унумдорлигини тиклаш ва микроблардан фойдаланадиган биоинновацион компания эканлигини

манд оилаларга ҳамда хўжаликда ишлаётганларга бепул тарқатилади. Бу ерда Болалар ва катталарнинг экологик билимини ошириш, боғдорчилик сирлари, экинларни экиш, парваришlash ҳамда ҳосилни йиғиб олиш бўйича кўникмалари оширилиб, амалий ишларда қатнашишга руҳсат берилади. Фермер хўжалигида кичик теплица ҳам мавжуд бўлиб, у ерда уруғдан кўчат олиш йўлга қўйилган. Фермер хўжалигида томчилик ва ёмғирлатиб суғориш тизими йўлга қўйилган. Умуман, Эколог Дэвид Брауер томонидан асос солинган фермер хўжаликда 30 йилдан ортиқ вақт мобайнида 75 дан ортиқ лойиҳалар амалга оширилиб, уларга молиявий ҳомийлик ишлари кўрсатиб келинади. Шунингдек, ўзбек журналистлари гуруҳи медиатур чоғида Ёсемит миллий боғи, Жошуа Миллий Паркида ҳам бўлиб. У ерда флора ва фауна асраш ҳамда экотуризмни ривожлантириш борасидаги саъй-ҳаракатлар билан танишди. Жумладан, АҚШ бу борада етакчилардан бўлиб бораёпти. АҚШ Давлат департаментининг Хориж матбуот маркази, АҚШнинг Ўзбекистондаги элчихонаси ҳамда Вашингтондаги Меридиан Халқаро маркази томонидан ўзбекистонлик журналистлар учун Калифорния штатида уюштирилган медиатур давомида Дунго Гооня Шамоллар водийсида ҳам қатор учрашувлар белгилангани диққатга сазовардир. Умуман АҚШнинг Калифорния штатида 11 кун давомида ташкил қилинган медиа саёҳат барча иштирокчиларда катта таассурот қолдирди.

... Қиш осмонида арча, қайрағоч, ирғай шоҳларидан ҳосил бўлган доирага сиқилишиб қолган қорамтир булутлар лашқари бетартиб ўйнашар, бир-бирларининг устига чиқиб кетгудек бўлиб, Ўйосмети миллий паркидаги адоқсиз кенгликлар узра чарх уришарди. Негадир булутлар тарқай демасди. Денгиз сатҳидан тўрт минг метр юксакликда қарор топган нажот масканини ҳар тарафдан тоғдай бўлиб, маҳобатли дарахтар тўсиб турарди. Арчалар ўзларининг ерга тегиб турган пастки йўғон шоҳларига таянардилар. Дарвоқе, (Ўзбекистонга қайтишдан бир кун аввал) мазкур паркда қор бўронига дуч келдик. Қор ўрамларидан ҳосил бўлган кулранг булутларни шамол осмону фалакка кўтарар, сўнгра оқ гирдибод ерга урар ва тоғлару, ўрмонларни, кенгликларни бор-бўйича қоплаб оларди. Қайрағочлар шоҳига қўнган чумчқусимон қушларнинг сайраши, қор бўрон ўйнаб оламни бошига кўтараётган болакайларнинг шўх-шадон қийқириғи ажабтовур эди. Уларни гуё қандайдир сирли овоз Ўйосмети миллий парки кенгликларига, ўрмонзорларига етказиб тургандек эди. Бу АҚШ сафаридаги кузатишларимиз эди.

Улуғбек ЖУМАЕВ,
Абдувоҳид АЧИЛОВ,
журналистлар.